

**Управління культури, національностей та релігій
Миколаївської облдержадміністрації
Обласна бібліотека для дітей ім. В. О.Лягіна**

Інформаційний список літератури

**Миколаїв
2020**

016:5

П 77

Природа – джерело життя і краси : інформ. список літератури / Миколаївська обл. б-ка для дітей ім. В. О. Лягіна ; уклад. В. Є. Щербак. – Миколаїв : 2020. – 24 с.

Інформаційний список знайомить з чарівним світом природи, а також екологічними проблемами сьогодення, які стоять перед людством у ХХІ столітті. Проблема екології сьогодні дуже актуальна, бо планета людей в небезпеці, а доля природи - наша доля! У списку представлена науково-популярна, науково-художня та художня література природничої тематики. Книги написали відомі вчені, мандрівники, письменники. Список розрахований на учнів загальноосвітніх шкіл.

**«...Будемо берегти, плекати, леліяти землю,
засаджувати її садами і квітами, засівати
зерном і добром, адже майбутнє людей
на Землі залежить від кожного з нас».**

О. Довженко

Шановні друзі

Ми всі – діти природи, її частиночка. Велика й могутня матінка-природа дарує нам життєві радощі, годує, застерігає і попереджає, нагороджує за господарність і суворо карає за байдужість і бездушність, тож ми маємо бути дбайливими господарями у її храмі.

Природа — джерело життя і краси. З дитячих років ми звикаємо до її чарівної краси. Вона завжди чарувала і чарує, хвилювала і хвилює людину. Шепіт голувої води, зелених дібров, спів дзвінкоголосих пташок, запах і розмаїття квітів — усе це дороге серцю, ні з чим не зрівняна краса рідного краю. Людина — це частина природи. І саме їй ми зобов'язані своїм існуванням, своєю досконалістю, своєю могутністю. Величезне щастя — зустрічати світанки і заходи сонця, милуватися неповторними митями кожної пори року. Наше покликання — жити в гармонії з природою. Навчившись цінувати красу навколо нас, ми зможемо не тільки продовжити життя людства на Землі, але й зробити його прекраснішим.

«Бути чи не бути? Бути чи не бути маленькому первоцвіту, величезному китові, чистій воді, повітрю та самому життю на Землі? Цими питаннями повинні опікуватися сучасні та прийдешні покоління. Людство має змінити своє ставлення до природи, стиль своєї діяльності та існування, переоцінити життєві цінності.

Інформаційний список літератури, який ми підготували, познайомить вас з чарівним світом природи, а також екологічними проблемами сьогодення, які стоять перед людством у XXI столітті. До списку увійшла науково-популярна, науково-художня та художня література природничої тематики. Книги написали відомі вчені, мандрівники, письменники. Сподіваємось, що ці видання допоможуть вам краще пізнати рідну природу, стати її надійними захисниками. Адже сьогодні уже не досить споглядального ставлення до неї, їй необхідні вірні друзі і помічники. Любіть природу, будьте до неї уважними, і вона віддячить вам!

Література, представлена у списку, розташована за алфавітом авторів, або назв публікацій.

Живої природи душа промовляє

Науково-пізнавальна література

Для учнів 1-4 класів

Булгакова Г. Зберегти ліс : 100% факти, завдання, екопам'ятки / Г. Булгакова. – Харків : Ранок, 2017. – 48 с. : іл. – (Екокнига).

«Екокнига» — це справжній посібник із порятунку планети! З нею маленькі чомусики навчатися оберігати ліси, дбати про тварин і рослини, економити ресурси. Щоб виконати завдання, треба пройти справжній квест: зібрати дані про ліс, розвинути суперздібності та ознайомитися з екопам'ятками. Після успішного виконання завдань юний дослідник стане найкращим екогероєм в історії!

Булгакова Г. Зберегти місто : 100% факти, завдання, екопам'ятки / Г. Булгакова; Романова О., іл. [та ін]. – Харків : Ранок, 2018. – 48 с. : іл. – (Екокнига).

Книжка про екологічні проблеми, економію ресурсів у місті та з цікавим екоквестом у кінці.

Звідки в крані вода? : відповіді в картинках / уклад. Г. Булгакова ; худож. Ж. Миронюк. – Харків : Ранок, 2018. – 12 с. : іл. – (Моя перша енциклопедія).

Це книжечка-розкладачка наочно і в доступній формі показує юним дослідникам, звідки береться в крані вода.

Каспарова Ю. В. Природа : для читання дорослими дітям / Ю. В. Каспарова ; худож. В. В. Рижова. – Харків : Ранок, 2018. – 32 с. : іл. – (Енциклопедія дошкільника).

Енциклопедія призначена для дітей дошкільного віку і покликана пробудити та розвинути у них інтерес до природи і оточуючого світу.

Каста С. Експедиція з мурахою Софі : дослідж. природу навколо нас / С. Каста. – Київ : Час майстрів, 2019. – 223 с. : іл. – (Відкривай).

У виданні поєднано всі частини популярної шведської серії ілюстрованих дитячих енциклопедій. Текст перекладу адаптовано з урахуванням природних умов України. Мураха Софі познайомить маленьких читачів із рослинами, тваринами, птахами й комахами, які можна побачити в найближчому лісі, на луці або навіть у місті. Розділи книжки присвячені поширеним у нас квітам, деревам, ягодам,

грибам, а також життю лісу, лук та водойм у різні пори року. Хочеш дізнатися про те, що тебе оточує, — не гай часу, вирушай в експедицію з мурахою Софі!

3. **Кріль Т.** Україна без сміття / Т. Кріль // Колосочок. – 2018. – № 7. – С. 1-

Розповідь про те, як потрібно сортувати сміття.

Кузьменко Д. Кому потрібен сміттєвоз? : [бесіда за картиною] / Д. Кузьменко // Джміль. – 2017. – № 9. – С. 2–6.

Майже детективна історія про зникнення сміттєвоза. Ви дізнаєтесь, кому і навіщо потрібний цей транспортний засіб, куди зникає сміття, чи можна обійтися без спец автомобілів хоча б один день.

Міхаліцина К. В. Хто росте в саду / К. В. Міхаліцина ; худож. О. Були. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2018. – 44 с. : іл.

Соловейко повернувся з далекої Африки і шукає, де звити собі гніздо. А в саду стільки дерев і кущів! Яке з них може стати домівкою для пташки? Можливо, це вишня, черешня або алича? Слива чи груша? Кожне дерево розповідає соловейкові свою історію, наголошуючи на тому, чим воно особливе. У розповідях дерев постає також образ дідуся-садівника – розумного і доброго, який ставився до дерев як до одухотворених істот, розмовляв із ними і плакав – і його родина, яка досі живе у домі поруч, шанує дерева і збирає їхні плоди. Книжка «Хто росте в саду» - не лише неймовірно цікава мандрівка садом, під час якої читачі дізнаються, чим особливі плодові дерева і як їх розпізнати, а ще й розповідь про пошук дому і свого місця у світі, про те, що тільки пізнавши своє коріння, можна зрозуміти правду про себе справжнього.

Оксенов О. Дива природи шести континентів : ілюстрована енцикл. / О. Оксенов. – Київ : КРИСТАЛ БУК, 2016. – 64 с. : іл.

Світ природи планети Земля вражає своєю різноманітністю. На морі і на суші на нас чекають дивовижні відкриття. Це кольорове видання стане найкращим подарунком для допитливих юних читачів. Книжка розкаже про дива природи шести континентів нашої планети.

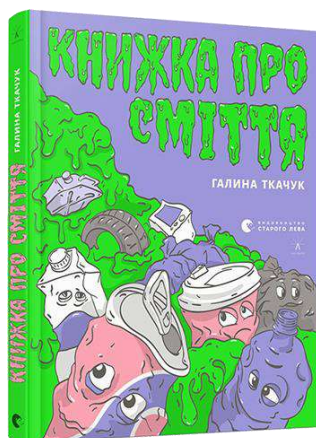

Світ природи від А до Я : про тварин і рослини : цікаре і незвичайне : спеціально для дітей 5-7 років : за матеріалами серії «Абетка з читанням» / ред. Н. Коваль ; худож.: В. В. Рижова, Т. В. Ярова. – Харків : Ранок, 2012. – 64 с. : іл.

Книжка розповідає про світ природи, загадковий і незвичайний. Він приховує у собі багато секретів, тому нам завжди цікаво спостерігати за комашкою-сонечком, яка випадково приземлилася на долоньці; за зграйкою голубів, які воркочуть на даху будинку; за маленьким їжачком, що випадково забрів у двір... Ви, напевно, знаєте, що на нашій планеті існує багато різноманітних тварин і рослин, які мешкають поряд із вами, і можете бачити їх майже щодня. Одні з них можна спостерігати лише у зоопарку чи в ботанічному саду, а інші стають відомими зі сторінок книг чи телевізійних передач. У цій книзі зібрані цікаві факти про тварин і рослини на кожен букву алфавіту. Прочитавши оповідь, ви зможете розглянути натуралістичний малюнок із зображенням тварини чи рослини.

Тихонов О. В. Енциклопедія дикої природи. Рекорди / О. В. Тихонов ; іл. А. Волкова, А. Січкара. – Київ : Перо, 2009. – 128 с. : іл.

Чарівний світ диких тварин, серед яких є і свої чемпіони рекордсмени. У них дивна зовнішність, незвичайні звички, унікальні особливості. Серед них є багато рекордсменів. Хочете знати, що це за звірі? Прочитайте цю книжку!

Ткачук Г. С. Книжка про сміття / Г. С. Ткачук ; худож. А. Селлешій. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2019. – 132 с. : іл.

Ця книжка про те, що ми виносимо з нашого помешкання у сміттєвих пакетах і викидаємо у бак. Або, у найкращому разі, в кілька різних баків. Про те, що зустрічає нас, коли ми приходимо на пікнік до лісу. Про те, що пропливає повз нас у річці або в морі. І про те, що може заповнити всю нашу планету. Простіше кажучи, ця книжка про сміття — таку дивовижну річ, яку дуже легко створити, але якої неймовірно важко позбутися.

Як виникає дощ? : відповіді в картинках / уклад. Г. Булгакова ; худож. Ж. Миронюк. – Харків : Ранок, 2018. – 12 с. : іл. – (Моя перша енциклопедія).

Книжка-розкладачка наочно і в доступній формі показує юним дослідникам, як виникає дощ.

Як виростає дерево? : відповіді в картинках / уклад. Г. Булгакова ; худож. Ж. Миронюк. – Харків : Ранок, 2018. – 12 с. : іл. – (Моя перша енциклопедія).

Книжка-розкладачка наочно і в доступній формі показує юним дослідникам, як виростає дерево.

Для учнів 5-9 класів

Ананьєва О. Г. Небезпечна природа. Незвичайні і грізні явища природи : усе про загрози природи у захопливих статтях, цікавих фактах і яскравих ілюстраціях / О. Г. Ананьєва ; за ред. С. К. Гульова. – Харків : КК «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 64 с. : іл.

За багато тисяч років люди неодноразово ставали свідками дивовижних і небезпечних явищ природи. Чи знаєте ви, наприклад, про дощ із жаб і нашестя сарани? Про те, що під час виверження вулкану пропав у безодні вод цілий острів? Ця книга про всі відомі й невідомі, небезпечні й незвичайні явища, серед яких пилові бурі й падіння метеоритів, киплячі гейзери й руйнівні цунамі. Книга допоможе вам зробити маленькі відкриття навколо себе, буде підмогою в шкільних заняттях з предметів Навколишній світ і Географія, дасть додаткові відомості для підготовки доповідей про природні процеси і явища.

Берні Д. Велика ілюстрована енциклопедія живої природи / Д. Берні ; пер. з англ. В. Свєчникова, Н. Сугоркіної. – Київ : Махаон-Україна, 2011. – 320 с. : іл.

Ця чудово ілюстрована енциклопедія відчиняє двері в дивовижний і розмаїтий світ живої природи. У ній представлені докладні відомості

про всіх основних мешканців нашої планети, про еволюцію життя на Землі, про функції живих організмів та про місця їх існування. Ця книжка – чудовий посібник для поглибленого вивчення екології, ботаніки, зоології.

Водні ресурси Миколаєва як потенціал розвитку міста : матеріали VIII Миколаївських міських екологічних читань «Збережемо для нащадків». Миколаїв, 12-13 листоп. 2015 р. / Управління екології департаменту ЖКГ Миколаївської міської ради, Міський центр екологічної інформації та культури. – Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2015. – 94 с.

Горицвіт Т. В. Еко-зум, або Пильнуймо важливі еко-деталі : навч.-метод. посібник для освіти та самоосвіти з екології та охорони довкілля / Т. В. Горицвіт. – Полтава : Дивосвіт, 2017. – 60 с.

Давидов А. І. Знай, люби, бережи: наук.-худож. кн. / А. І. Давидов, худож. О. М. Зенич, О. О. Міхнушов. – Київ : Веселка, 1985. – 159 с. : іл.

Книжка «Знай, люби, бережи» розповідає про рідкісні рослини, які занесені до «Червоної книги України». Автор не лише описує ці рослини, він знайомить читача з родиною, до якої належить кожен рідкісний вид, з його близькими родичами, багато з яких відомі нам завдяки своїм корисним властивостям. Це допомагає кращому запам'ятовуванню рослин, що потребують охорони. І якщо ви любите свій рідний край, його гори, ліси, степи, луки, поля, ви разом з дорослими зробите все можливе, щоб зберегти цю красу й неповторність.

Давидов А. І. Знай, люби, бережи : наук.-худож. кн. / А. І. Давидов, Г. Ю. Кузнецов ; ред. **Ю. Я. Популях**. – Київ : Веселка, 1975. – 128 с. : іл. – (Бібліотечна серія)

Книжка розповідає про рідкісних тварин і птахів України, які підлягають охороні й занесені до «Червоної книги України». Знати, любити і берегти природу необхідно кожному, незалежно від того, який фах він обрав собі, які державні чи громадські пости він обіймає. Тому автор і назвав свою книжку «Знай, люби, бережи», тобто в

першу чергу треба знати, тоді полюбиш, а знаючи і люблячи – будеш берегти.

Екологічна енциклопедія : у 3-х т. / редкол.: А. В. Толстоухов (гол. ред.) та ін. – Київ : Центр екологічної освіти та інформації

Т. 1 : А – Е. – 2006. – 432 с. : іл.

Т. 2 : Є – Н. – 2007. – 416 с. : іл.

Т. 3 : О – Я. – 2008. – 472 с. : іл.

Європейські напрямки екологічного розвитку міста Николаєва та інших міст України : матеріали XII Миколаївських міських екологічних читань «Збережемо для нащадків». Миколаїв, 31 жовт. - 2 листоп. 2019 р. / Управління екології департаменту ЖКГ Миколаївської міської ради, Міський центр екологічної інформації та культури [та ін.] ; уклад. І. Б. Чернова. – Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2019. – 140 с.

У збірник увійшли статті учасників читань, присвячені обговоренню основних напрямків охорони навколишнього середовища, управління екологічним розвитком міст, збереження і розвитку кращих традицій благоустрою Миколаєва та інших населених пунктів України. Розглядаються екологічні аспекти енергетики населених пунктів, впровадження в практику життя альтернативної енергетики, питань благоустрою та озеленення, збереження в практику життя альтернативної енергетики, питань благоустрою та озеленення, збереження водних ресурсів міста, контролю за викидами в атмосферне повітря, безпечного транспорту в місті, міжнародні та регіональні проекти з благоустрою, екологічної освіти, зеленого туризму.

Зелений Миколаїв: шлях в майбутнє : матеріали X Миколаївських міських екологічних читань «Збережемо для нащадків». Миколаїв, 1-2 листоп. 2017 року / Управління екології департаменту ЖКГ Миколаївської міської ради, Міський центр екологічної інформації та культури [та ін.] ; уклад. І. Б. Чернова. – Миколаїв : СПД Румянцева, 2017. – 110 с.

В збірку увійшли статті учасників X Миколаївських екологічних читань «Збережемо для нащадків», присвячені питанням озеленення та благоустрою населених пунктів; історії природознавчої науки і практики природокористування в Миколаєві та інших містах України, традицій розведення садів і парків; планування зелених зон та зон відпочинку; перспективам розвитку «зеленого» фонду; благоустрою міста, інженерного захисту територій, санітарного очищення. Розглядається досвід організації «зеленого» туризму на Миколаївщині та в Україні, розвитку рекреаційного потенціалу міста, природоохоронної діяльності та екологічного навчання і виховання населення щодо бережливого відношення до зелених насаджень.

Кирей Р. Одна торбинка замість тисячі шкідливих пакетів : [про екологічний бізнес-проект] / Р. Кирей // Уряд. кур'єр. – 2020. – № 35 (22 лют.). – С. 6.

Кондратьєв С. Помирає головна водна артерія країни / С. Кондратьєв // Голос України. – 2018. – № 80 (28 квіт.). – С. 10.

«Дніпро не помирає, він де-факто мертвий», — еколог та доктор технічних наук Євген Яковлєв розповів про те, як «реве та стогне» одна з найбільших річок Європи.

Мамзенко Н. Ненажери, що рятують світ / Н. Мамзенко // Колосок. – 2019. – № 11. – С. 24-29.

Пластик – один із найгеніальніших винаходів людства. Наше повсякденне життя неможливе без цього матеріалу. Водонепроникний і гнучкий – ідеальне пакування для харчових продуктів, побутової хімії, фасування промислових товарів. Проте, шкоди від пластику не менше, ніж користі. Отже, читайте статтю та дізнавайтеся більше про цей винахід людства.

Мельник П. Василь Ковальський: «Еколого-енергетична безпека держави залежить від рівня розвитку альтернативної енергетики» / П. Мельник // Голос України. – 2019. – № 185 (27 верес.). – С. 8.

Розмова з відомим ученим і бізнесменом, фахівцем у сфері екологічної енергетики, доктором економічних наук, професором Василем Ковальським.

Природа. Екологія / авт.-упоряд. А. А. Ходоренко ; худож. оформ. Л. Д. Киркач-Осипова. – Харків : Фоліо, 2008. – 315 с. : іл. – (Дитяча енциклопедія).

Книжка розповідає про те, як саме закони екології працюють усередині живої природи, у взаєминах людини з природою, про те, що можна і потрібно, а що небезпечно робити в нашому спільному великому домі.

Природа рідного краю / авт.-упоряд. В. М. Скляренко, М. О. Панкова ; худож.-оформ. Л. Д. Киркач-Осипова. – Харків : Фоліо, 2008. – 319 с. : іл. – (Дитяча енциклопедія).

У книжці розповідається про природу України. На її сторінках читач знайде найрізноманітнішу інформацію про тваринний та рослинний світ нашої країни, про її географічні та кліматичні особливості. Енциклопедія складається з трьох розділів, в яких докладно описані природні зони України, а також наведена цікава інформація про унікальні природні багатства різних областей нашої держави. Окремий розділ розповідає про природоохоронну роботу в Україні, про унікальні заповідники, природні парки, зоопарки, а також про рослини і тварин, що занесені до Червоної книги.

Рассоха-Дісс М. С. Загадки природи : дитяча ілюстр. енцикл. / М. С. Рассоха-Дісс. – Харків : Веста : Ранок, 2010. – 96 с. : іл.

Познайомившись з цією книгою, ви переконаєтеся в тому, що світ навколо нас сповнений нерозгаданих таємниць. Це й нерозпізнані літаючі об'єкти, й викопні чудовиська, що раптом ожили, і такі явища, як телепатія та пірокінез, загадкові географічні точки, де постійно відбуваються надзвичайні події, і багато, багато іншого. Ми живемо на планеті, де річки та озера вмюють зникати і з'являтися знов, де рослини захищаються й нападають, піски співають, а в повітрі виникають картини подій, що відбувалися багато десятиліть тому.

Рудько Г. І. Україна, яку ми втрачаємо / Г. І. Рудько. – Чернівці : Букрек, 2015. – 280 с. : іл. – Бібліогр. у кінці розд.

Про те, як людина в результаті нераціональної техногенної діяльності руйнує довкілля, де жити нашим нащадкам, як запобігти зсувам, повеням та іншим екологічним лихам – про це книга знаного в Україні і за рубезем ученого Георгія Рудька. Вона є своєрідним застереженням від можливих небезпечних аномалій.

Стадник О. Г. Стихії природи : шкільна енциклопедія / О. Г. Стадник. – Харків : Ранок, 2011. – 96 с. : іл. – (Поза сторінками підручника).

Планета Земля є найбільшою науковою загадкою. Енциклопедія познайомить з різними стихійними лихами, які трапляються на

планеті, розповідь про катастрофи, які спіткали нашу землю. Інформація про землетруси і повені, виверження вулканів і снігових лавин, ураганів і пожеж допоможе нам уникнути страшних наслідків катастроф. Енциклопедія містить багато яскравих малюнків. Пропонує зазирнути за сторінки шкільних підручників, щоб отримати багато корисних та цікавих відомостей з історії, географії, природознавства. Книга познайомить вас із захопливими фактами, дивовижними історіями, які не ввійшли до підручників. Разом із енциклопедією ви поринете у чудовий світ відкриттів і досліджень.

Станкевич Т. О. Тварини і рослини України / Т. О. Станкевич ; худож. оформ. Т. А. Бринзевича та ін. – Харків : Чайка, 2012. – 96 с. : іл. – (Енциклопедія для допитливих).

Наша чудова країна славиться дивовижним ландшафтом і неповторною природою. Перлина краси України — її флора та фауна. З книги ви дізнаєтесь, які тварини населяють Карпати, ліси Полісся та субтропіки Південного берега Криму, які рослини використовують лікарі, чому деякі жаби пахнуть часником, чи існують насправді рослина-штопор і земляний заєць. Кожна сторінка — це захоплююча подорож у світ цікавинок.

Чиста енергія для розвитку громад Миколаївщини : матеріали ІХ Миколаївських міських екологічних читань «Збережемо для нащадків». Миколаїв, 18 листоп. 2016 року / Управління екології департаменту ЖКГ Миколаївської міської ради, Міський центр екологічної інформації та культури [та ін.] ; уклад. І. Б. Чернова. – Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2016. – 100 с.

У збірник увійшли статті учасників ІХ Миколаївських екологічних читань «Збережемо для нащадків», присвячені «чистій енергетиці», а саме – питанням впровадження альтернативних джерел енергії, енергозбереження, інноваційних технологій переробки відходів в енергію, проблем екологічного виховання і освіти місцевої громади в області чистої енергії.

Природнича тема в художній літературі

Любов до своєї землі, до найменшої травинки на стежині, що веде до рідної домівки, до струмочка, що біжить під горою, до пташки та метелика, знайшли своє відображення в художній літературі. Письменники та поети роблять героями своїх творів тварин і рослин, надають їм рис поведінки людей, що допомагає краще пізнати таємничі та загадкові світи тварин і рослин. Часто автори змальовують стосунки між людиною і природою, беручи за основу приклади з життя.

У літературі проблема гармонійного взаємозв'язку природи й людини має давню традицію. Доля рідної природи хвилювала письменників постійно за будь-яких обставин і часів. Так, вона відобразилася в українському фольклорі, багатьох пам'ятках давньої літератури, в тому числі «Слово о полку Ігоревім», творах українських і зарубіжних письменників. Саме тому письменники розробляють у своїх творах усі життєво важливі проблеми. А проблема екології природи і «душі людської» є однією з провідних у творчості митців.

Для дошкільників і учнів 1-4 класів

Від зими до зими : пори року у віршах / упоряд. В. Кравцова ; худож. Г. Кравцов. – Вінниця : Книга-Вега, 2004. – 96с. : іл.

Багато незвичайного і повчального відбувається у світі природи від зими і до зими. Зима торохкотить на гуркотливому возі, вбирається у червоні черевички зозулька, відлітає у вирій осінні листя, а зелена жабка журиться, що вона так і не встигла пожовтіти до осені. Побачити красу природи уважними очима талановитих українських поетів: Лесі Українки, О. Олеся, Л. Костенко, П. Воронька та ін. допоможе маленьким читачам ця книга. Видання гарно ілюстроване.

Вірне серце звіра : оповідання про тварин. – Київ : Інтерпрес ЛТД, 2004. – 303 с. : іл. – (Зарубіжні письменники - дітям).

До збірки увійшли твори відомих зарубіжних письменників – Джека Лондона, Ернеста Сетон-Томпсона, Чарлза Робертса, Джеймса Кервуда, Джералда Даррелла, Еріка Найта, Джерома Клапки Джерома, Віри Чапліної, Ольги Перовської та Яна Грабовського. Оповідання побудовані на реальних подіях. Перед читачем відкриються незвідані таємниці звіриної душі, її закони, її загадки.

Добоні М. Лісові тварини : вірші / М. Добоні. – Київ : Перо, 2011. – 12 с. : іл. ; 1 звуковий модуль. – (Наші голоси).

Ця унікальна книга допоможе вам познайомитися з різними лісовими мешканцями та почути їхні голоси. Читайте вірші, відповідайте на питання та слухайте голоси тварин.

Дьомкіна Т. В. Мандрівка чаплі / Т. В. Дьомкіна ; пер. з рос. О. П. Веремійчик. – Київ : [б. и.], 2016. – 20 с. : іл.

Казкова екологічна повість «Мандрівка чаплі» призначена для дітей молодшого шкільного віку. Всі персонажі мають реальних прототипів, а ілюстрації зроблені на основі авторських фотографій. У 2014 р. повість була нагороджена спеціальним дипломом Берлінського літературного інституту ім. А.П.Чехова «За найкращу книжку про тварин».

Заржицька Е. Китеня Тимко : повість. Ч. 1 / Е. І. Заржицька. – Харків : Юнісофт : Талант, 2015. – 64 с. : іл. – (Читаю сам).

Заржицька Е. Китеня Тимко : повість. Ч. 2 / Е. І. Заржицька. – Харків : Юнісофт : Талант, 2015. – 64 с. : іл. – (Читаю сам).

Заржицька Е. Китеня Тимко і кальмар Архітеутис : повість. Ч. 3 / Е.І.Заржицька. – Харків : Юнісофт : Талант, 2015. – 64 с. : іл. – (Читаю сам).

Заржицька Е. Китеня Тимко. Подорож до Австралії : повість. Ч. 4 / Е.І.Заржицька. – Харків : Юнісофт : Талант, 2016. – 64 с. : іл. – (Читаю сам).

Заржицька Е. Китеня Тимко та Морська Зірочка : повість. Ч. 5 / Е. І. Заржицька. – Харків : Юнісофт : Талант, 2016. – 64 с. : іл. – (Читаю сам).

Заржицька Е. Китеня Тимко. Останній бій : повість. Ч. 6 / Е.І.Заржицька. – Харків : Юнісофт : Талант, 2016. – 64 с. : іл. – (Читаю сам).

Казково-пригодницькі повісті, не тільки розважальні і веселі, але всі вони виконують певні пізнавальні та виховні функції. На сторінках ви знайдете назви багатьох нечуваних раніше мешканців океану і повітряного простору, отримаєте нові знання з екології та географії. Книжки вчать доброті, чуйності, відповідальності, хорошій поведінки. За своїм ідейно-художнім змістом відповідають духовно-моральним запитам сучасного суспільства і сприяють формуванню у дітей доброзичливості, щирості, допитливості, готовності допомогти тим, хто цього потребує.

Екологічні казки : збірка дитячих творів / Департамент ЖКГ виконкому Миколаївської міської ради. – Миколаїв : Видавець ФОП Ємельянова Т. В., 2012. – 148 с. : іл.

Казки написані дітьми про природу і екологію.

Караєва С. Пригоди в затоці Риб'яче Око : казка / С. Караєва ; іл. С. Пластун. – К. : ВД «Стилос», 2014. – 24 с. : іл., портр.

Це зворушлива добра казка для дітей дошкільного віку про життя і пригоди мешканців підводного світу. В ній ви зустрінетесь з президентом затоки старим окуном містером Фішином, його донькою Мариною та її другом карасем Роном, дівчинкою-китом Пінтою та дельфіном Долфіном та мешканкою берегу затоки

пандою Амантрою з синочками Елетто і Телетто. Також в казковому житті затоки лікарка акула Корнелія вилікує качок Дак-Дак і Крякса, а Марина та Рон одружаться... Авторка казки Соломія Караєва навчається у Кловському ліцеї іноземних мов № 77 у Києві. Чудові малюнки до книжки намалювала Софійка Пластун – учениця Київської дитячої школи мистецтв №1.

Квітковий годинник : оповідання, казки, вірші, загадки / ред. Г. В. Біляєва ; худож.: Л. В. Белякова, К. В. Самойлов. – Харків : Белкар–книга, 2012. – 64 с. : іл. – (Веселка).

Ця книжка вчить дітей доброті, чуйності, любові та шанобливому ставленню до природи. Адже людство стане кращим, якщо ми змалечку житимемо в гармонії з природою, і берегтимемо її.

Ласочка : оповідання і казки / упоряд. Г. М. Кирпа ; худож. Л. В. Белякова. – Харків : Белкар–книга, 2012. – 64 с. : іл. – (Веселка).

До збірки увійшли цікаві розповіді відомих українських письменників про дивовижний світ живої природи, яка оточує нас, - про тварин та птахів, дерева та квіти. Ця книжка вчить доброті, чуйності, любові та шанобливому ставленню до природи.

Мензатюк З. Київські казки / З. Мензатюк. – Вид-во Старого Лева, 2006. – 95 с.

«Київ казковий, коли світиться білими свічками каштанового цвіту, казковий у пахощах лип та акацій, казковий у розливах купальських пісень, у тихому сяйві осіннього листя й золотoverхих соборів. У ньому досі є урочище Кожум'яки, те саме, де жив Кирило Кожум'яка, і тече річка Либідь, і височіють гори Хоревиця, Щекавиця й Старокиївська, на яких збудували місто легендарні князі, й здійснюються довкола нього загадкові двотисячолітні Змієві вали... У Києві трапляється багато незвичайного! І дещо з того розповідається в цій книжці».

Міхаліцина К. В. Хто росте у парку / К. В. Міхаліцина ; худож. оформ. О. Були. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2016. – 44 с. : іл.

Це невеличка історія про важливі речі: про зростання і пошук себе, про схожість і несхожість та важливість мати поряд когось, хто хоч трохи і хоч у чомусь до тебе подібний. А ще – про дерева навколо нас, повз які проходимо, та не завжди знаємо, хто це тут росте. Головний герой цієї енциклопедії – маленький і не дуже впізнаваний для читача паросток, що живе у маленькому парку великого міста. Одного дня, спостерігаючи за схожими одне на одного людьми,

комахами та птахами, паросток вирішує з'ясувати, хто він і на кого він схожий. Шукаючи своє дерево так само, як загублена дитина шукає маму або тата, паросток принагідно пізнає світ навколо й дізнається чимало цікавого про своїх сусідів: про березу, горобину, явір, дуб та інших, звичних для українських міст, дерев. Книжка стане в пригоді всім, хто хоче знати на ім'я найпоширеніші паркові дерева, навчитися розрізняти їх: у казковій ігровій формі завдяки чудовим ілюстраціям так легко запам'ятати, як вони виглядають, яка у них кора, насіння, листя, цвіт.

«Раз, два, три! Природо, оживи!»: казки / уклад. Л.В. Суворова. – Київ : АТРАМЕНТ, 2012. – 80 с. : іл.

Неймовірно захопливі, веселі пригоди про різноманітні квіти, дерева і трави.

Сухомлинський В. О. Вогнегривий коник : казки, притчі, оповідання / В. О. Сухомлинський ; худож. Є. В. Запорожець. – Київ : Вікар, 2007. – 200 с. : іл. – (Скарби української літератури).

У збірці представлені мудрі і повчальні казки, оповідання, притчі, новели, написані для дітей і дорослих педагогом і письменником Василем Сухомлинським. Кожна казка, кожне оповідання розповідає про неповторну красу природи, магічну силу доброти і чуйності у взаєминах між людьми, пробуджують бажання захистити слабшого, допомогти старшим.

Тихонов О. В. Казки лісу : знайомимося з природою : позакл. читання. 1-4 кл. / О. В. Тихонов ; худож.: В. Бистрикін, Є. Соколов, Я. Гержедович та ін. – Київ : Махаон–Україна, 2011. – 192 с. : іл.

В книжці представлено пізнавальний матеріал, який автор вдало поєднує з цікавими віршами, казками та історіям про Лісовика, Ягідну Плаксу та інших фольклорних персонажів, які навчають любити і берегти природу.

Тютюнник Г. М. Степова казка : казки та оповідання / Г. М. Тютюнник ; мал. : О. М. Зенич і Н. Л. Герасименко. – Київ : Веселка, 2008. – 96 с. : кольор. іл. – (Українській дитині).

В оповіданнях і казках, уміщених у цій книзі, люди, тварини, звірята, птахи й комахи, рослинний світ сприймаються в єдності та взаємодії. Вони спілкуються, розмовляють, дружать, допомагають один одному. Маленькі читачі потраплять у чарівний світ рідної природи, навчаться розуміти її красу, уважно й шанобливо ставитися «до братів наших менших», і ще більше полюблять українське слово, неперевершеним майстром якого був автор.

Чуб Н. В. Дивовижні відкриття ведмедика Санні в лісі / Н. В. Чуб ; худож. І. А. Морозова. – Харків : Ранок, 2018. – 48 с. : іл. – (Світ навколо мене).

Головний герой цієї книжки - маленький допитливий ведмедик Санні. Щодня він здійснює дивовижні відкриття в рідному лісі. Разом із ним, і ви, маленькі читачі дізнаєтесь, для чого їжачкові колючки, хто найліпше бачить у темряві, хто в лісі всім спати не дає і ще багато, багато цікавих фактів про життя лісових мешканців.

Чуб Н. В. Азбука екології : [книжка для читання разом із дітьми] / Н. В. Чуб ; худож. Н. О. Бендус-Петровська. – Харків : Фактор, 2014. – 96 с. : іл. – (Енциклопедія для маленьких вундеркіндів).

Це добра казкова історія про пригоди ведмедика Мітча та його друга професора Террела навчить маленьких читачів любити й берегти довкілля, піклуватися про рослини і тварин, бути справжніми друзями природи.

Для учнів 5-9 класів

Барви горлиці : літ.-мистец. альм. : до 10-ліття творчого об'єднання. Вип. 5 / І. О. Баклицький [та ін.] ; упор. А. О. Олейнікова. – Миколаїв : Іліон, 2018. – 80 с.

До збірки увійшли твори миколаївських письменників про природу рідного краю.

Бондаренко Є. Стежки до Лиману : новели. Ч. 2 / Є. Бондаренко. – Миколаїв : ВАРТ, 2009. – 64 с. : іл. – (Південна бібліотека)

Авторка у своєму творі відобразила любов до рідної землі, змалювала неповторність і красу озер і лиману.

Вінграновський М. Вибрані твори / М. Вінграновський ; передм. Л. М. Талалая. – Київ : Дніпро, 2004. – 832 с. – (Б-ка Шевченківського комітету).

Збірка включає поетичні і прозові твори письменника. Веселою та сумовитою поетичною барвою поєднує він світ людей зі світом звірів, птахів, рослин, з життям всього живого й «неживого». Зображуючи «персонажів» з фауни, він показав себе не лише художником, а й вигадливим «зоопсихологом». Вінграновський так майстерно і переконливо розповідає всім нам про те, що могли б «подумати» або «сказати» звірі чи птахи в тій чи іншій ситуації.

Гончар О. Т. Собор : роман / О. Гончар. – Київ : Дніпро, 1989. – 270 с.

Роман багатоплановий, порушує різні теми, схвалює позитивне і розвінчує негативне не тільки в конкретних образах, а й у суспільних явищах. Цікаво читати про непрості стосунки старшого покоління і молоді Скарбного, про складну долю Ельки, Баглая, про взаємини між

батьками і дітьми в родині... Серед інших, не менш важливих проблем, висвітлених у творі, чільне місце посідає екологічна проблема охорони природи. У творі автор на повний голос підніс тему боротьби проти духовного браконьєрства, кар'єризму, прислужництва, проти варварського відношення людини до природи. Собор у романі виступає символом безсмертя народу, якому загрожує знищення. Висловлюється тривога за майбутнє людини, яку може чекати непередбачуване через надмірну експлуатацію природних надр.

Гуцало Є. П. Лось : вибрані твори / Є. П. Гуцало. – Київ : Знання , 2018. – 271 с. : іл. – (Скарби).

Герої оповідань — діти, котрі відкривають для себе красу навколишнього світу, пізнають дивовижне багатство рідної природи й водночас вчаться захищати її. Адже саме в дитинстві формується світогляд людини, уміння приймати самостійні рішення та обстоювати власні переконання.

Довженко, О. П. Зачарована Десна : оповідання / О. П. Довженко ; упор. О. М. Таранченко. – Київ : Школа, 2006. – 144 с.

Важливу роль у повісті відіграє природа, яка нерозривно пов'язана з життям людей. Лірично, схвильовано, з теплим гумором розповідає письменник про природу й людей, як про єдине ціле. «Жили ми в певній гармонії з природою», — говорить він. Тут миші підказували Яремі Бобиреві, що навесні буде повінь, погодою «завідувала ворона», дід найбільше у світі любив сонце, мати, мов щось живе, голубила кожну билиночку, а мисливець був не здатен підняти руку на ту саму ворону. Всі радощі і прикрощі героя повісті маленького Сашка теж пов'язані з природою. В творі автор зображує гармонію єдності людей з навколишнім прекрасним світом, закоханість у рідний край, у його красу.

Карпенко В. О. Скарби південного степу : нариси / В.О.Карпенко. – Одеса : Маяк, 1978. – 127 с. + 16 л. іл.

Нариси, представлені в цій книзі, змальовують чарівну природу Миколаївщини.

Костенко Л. В. Триста поезій : вибране / Л. В. Костенко. – Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. – 416 с. – (Українська Поетична Антологія).

До книги Ліни Костенко увійшли найвідоміші її вірші з різних періодів творчості — від ранньої поезії до сьогодення, а також уривки з романів та поем. Є цілий ряд поезій, де вона «кричить, волає» про екологію, про духовність, про людину. Вона прохає:

*Любіть травинку і тваринку,
І сонце завтрашнього дня,
вечірню в попелі жаринку,
шляхетну інохідь коня.*

Автор впевнена, що тільки дійова любов до природи, тільки краса врятує світ, врятує нас і життя на нашій планеті. Її поезії

розкривають і утверджують велич людини, її розум і високу духовність.

Коцюбинський М. М. Тіні забутих предків. Дорогою ціною : вибрані твори / М. М. Коцюбинський. – Київ : Знання, 2018. – 223 с. – (Класна література).

У повісті «Тіні забутих предків» природа виступає виразником настроїв головних героїв – Івана і Марічки, які, у свою чергу, чують музику гір, дерев, лісових сил. Для них природа - вагома частина їх самих.

На тихі води, на ясні зорі: краса природи в українській літературі: збірка / упор. Г.Т. Ткаченко та Т.Г. Качалова; передм. Я.П. Гояна ; іл. О.М. Міщенко. – Київ: Веселка, 2002. – 230 с.: іл.

До збірки увійшли кращі зразки класичної та сучасної літератури - вірші, оповідання, уривки з поем, романів та повістей, казки - про мальовничу й розмаїту природу рідного краю, про тісний взаємозв'язок людини з природою.

Пори року: зима, весна, літо, осінь / упор. Г.М. Кирпа; худож. Л. М. Горошко. – Київ : Школа, 2003. – 239 с. : іл.

В цій книжці зібрано найкращі твори про природу – як народні, так і авторські. Книжка відкриє читачеві своєрідну красу і розмаїття довкілля. З котрим людина має співіснувати в гармонії.

Природа України в казках та легендах. Природа України в знаках та символах / ред. О.А. Волосевич. – Львів: Аверс, 2004. – 295 с. – (Скарбничка школяра).

Казки та легенди про гори, річки, озера, моря, тварин та рослини дають знання з географії, відкривають перед дитиною скарби народної фантазії, водночас навчаючи любити і берегти рідну землю.

Сетон-Томпсон Е. Маленькі дикуни : повість / Е. Сетон-Томпсон ; худож. С. В. Варавін. – Харків : Ранок, 2015. – 240 с. : іл. – (Улюблена книга дитинства).

Кращою книгою канадсько-американського письменника Ернеста Сетона-Томпсона вважається захоплююча та пізнавальна

автобіографічна повість «Маленькі дикуни», в якій юний герой на прикладі ставлення індіанців до дикої природи вперше знайомиться з тим, що в наші дні називається «екологічним мисленням». Хто із хлопців не захоплювався життям індіанців? Мрії Яна, якому над усе хотілося вивчати життя тварин, здійснилися. Разом зі своїм другом Семом влітку він поселився у лісі. Хлопці, поринувши у світ дикої природи, споруджують тіпі та живуть, як справжні індіанці. Вони вчаться розпізнавати сліди птахів і звірів, на практиці дізнаються, як зробити лук і зшити мокасини, як без сірників розвести багаття і знайти дорогу в лісі, коли ти заблукав, і багато-багато іншого. Повість «Маленькі дикуни» можна назвати невеличкою енциклопедією натураліста.

Троєпольський Г. М. Білий Бім Чорне вухо : повість / Г. М. Троєпольський ; іл. В. А. Дунаєвої. – Київ : Школа, 2008. – 256 с. : іл. – (Дитячий світовий бестселер).

Це широко відома повість про собаку. Розумного, доброго сетра Біма, про людей, добрих і лихих, яких зустрічає на своєму шляху Бім. Автор пристрасно захищає усе живе на землі, говорить про величезну відповідальність людини перед природою, вчить добра.

Українка Л. Лісова пісня : драма-феєрія, поезія / Л. Українка. – Харків : Аргумент Принт, 2012. – 560 с. – (Українська класична література).

Лісова пісня — це гімн природі. У цій драмі втілюється народне сприйняття навколишнього світу, а також міфологічне мислення українців. Розкрита проблема відносин людини і природи, які дуже часто не є гармонійними. Людина звикла ставитися до природи, як до засобу, що робить її життя зручнішим. Використовуючи природні дари, людина не помічає своїх шкідливих дій. Мавка є втіленням не тільки краси і беззахисності природи, але й духовної краси людини, що не може бути знищена в повсякденних дрібних турботах. Вона вічно відроджується.

Чижова Л. Я. Пісня тополини. Елегія вітру й зеленого листя : [поезія] / Л. Я. Чижова. – Миколаїв : Вид-во Ірини Гудим, 2012. – 20 с. : іл.

«Пісня тополини» - це поетична розповідь про живий оберіг, окрасу землі, про вічне зелене диво – дерево. З глибокої давнини, за народними віруваннями, дерева в Україні були символом сили, здоров'я, краси, чистоти, доброти, щедрості, родючості, ніжності та вірності.

Вірші про природу

Ще назва є, а річки вже немає.
Усохли верби, вижовкли рови,
і дика качка тоскно обминає
рудиментарні залишки багви.
І тільки степ, і тільки спека, спека,
і озерянин проблиски скупі.
І той у небі зморений лелека,
і те гніздо лелече на стовпі.
Куди ти ділась, річенько? Воскресни!
У берегів потріскались вуста.
Барвистих лук не знають твої весни,
і світить спека ребрами моста.
Стоять мости над мертвими річками.
Лелека зробить декілька кругів.
Очерети із чорними свічками
ідуть уздовж колишніх берегів...

Л. КОСТЕНКО

Шипшина важко віддає плоди.
Вона людей хапає за рукава.
Вона кричить: – Людино, подожди!
О, подожди, людино, будь ласкава.
Не всі, не всі, хоч ягідку облиш!
Одна пташина так мене просила!
Я ж тут для всіх, а не для тебе лиш.
І просто осінь щоб була красива.

Л. КОСТЕНКО

Бунт природи

Для щастя людям треба зовсім мало:
Всміхнулось сонечко і веселіше стало.
І засиніло між хмарками небо.
Зими нема, та вже вона й не треба.
Раз не було її уже до цього часу,
Нехай весна несе свою прикрасу!
Хоч ще зима повернеться, я знаю.
Та от повернення її мене й лякає.
Бо вже полізли квіточки з землі,
Бруньки набрякли й стали чималі.
А от зима все може зіпсувати —
Не будемо тоді плодів ніяких мати...
Померзнуть квіти і краси не буде,
А без краси то стане як повсюди?
Дерева змерзнуть і не буде цвіту...

Та аномалія така по всьому світу.
Десь тоне лід, який лежав віками;
То смерчі враз проносяться над нами;
То засуха така, що гине все живе;
Десь від дощів хатина вже пливе...

А винна в тому хаосі людина,
Яка цей світ так знищує невпинно.
Тому природа і з абунтувала,
На Землю аномалії послала.
Бо якось мусить тих людей навчити,
Що треба мудро в цьому світі жити.

Н. КРАСОТКІНА

Краса природи – справжнє диво

Краса природи – справжнє диво.

Все неповторне і живе.

Де не поглянь, скрізь так красиво:

По небу сонечко пливе,
Навколо височіють гори,
Між горами дзюрчить вода.

А ліс зелений, наче море,
І всюди казка ожива!

Н. КРАСОТКІНА

Ніхто не обдурить природу...

Природа – криниця моралі,

Вона навчає щомиті,

Як треба поводитись в світі,

Аби не пізнати печалі.

В гармонії з нею прожити –

Це мудрість, багата віками,

Традиція, котра із нами

Й мистецтва щоденного витвір.

Природу ніхто не обдурить,

Вона і ласкава, і мстива,

То в небо знесе, наче диво,

То кине у море зажури...

Вона не обділить нікого

І злитись ніколи не варто.

Для кожного в неї є карта,

Де доля позначена Богом.

П. МАХ

Все навколо зеленіє...

Все навколо зеленіє,

Річка плеться і шумить.

Тихо, тихо вітер віє
І з травою гомонить.
Як тут всидіти у хаті,
Коли все живе, цвіте,
Скрізь дзвенять пташки крилаті,
Сяє сонце золоте!
«Швидше, мамо, черевички!
Глянь, як весело в саду!
Ти не бійся — до кринички
Я і сам не підійду».

О. ОЛЕСЬ

Загадки

Щось холодне і сердите
Сіється, немов крізь сито,
На сади, луги й поля.
Стала мокрою земля.
Як, скажіть, ті сльози звуться,
Що з очей небесних ллються?

(ДОЩ)

Взимку вкрили ми навкруг
Ліс, дорогу, поле, луг.
А як сонце припече —
Ми струмочком потечем.

(СНІЖИНКИ)

Відкривайте оченята,
Досить спати, досить спати -
Рано-рано у віконце
Заглядає літнє...

(СОНЦЕ)

Хоч безкрилий, а літає,
Безголосий — свище.
Хоч безрукий, а, буває,
Груші з дерева збиває,
Навіть часом вириває
Сосни з коренищем.
А як втомиться — впаде
І нема його ніде.

(ВІТЕР)

Золоте барилечко
Вранці покотилося,
Ні стукоту,

Ні грюкоту,
Не впало,
Не розбилося,
Коли ж накрусувалося —
За темний бір сховалося.

(СОНЦЕ)

Кудись біжать булані
А поводи в них рвані,
Ні запрягти,
Ні загнудати,
Ні з батогом
Їх перейняти.

(ХМАРИ)

Дуга з'єднала береги,
Немов у казці, гожа.
А от дзвіночка до дуги
Ніхто вчепить не може.

(ВЕСЕЛКА)

Ішла дівчина з торгу,
Несла гороху торбу.
Усюди, де ступала,
Горох порозсипала.
Ні лопатою згребти,
Ні мітлою замести.
А почало світати —
Нема чого збирати.

(ЗОРИ НА НЕБІ)

Люби цей світ, моя дитино,
Свій рідний край, ліси, поля.
Турбуйсь про нього кожна днину,
Бо рідна це твоя земля.

Тут ти живеш і вчишся в школі,
Тут в тебе друзі і сім'я.

Не нищ нічого і ніколи -
Людина ж бо тобі ім'я!

Допоможи малій пташині,
Її ти вчасно погодуй.

Під силу це малій дитині,
Але нічого не марнуй.

Бо світ чарівний, наче казка,
Ти теж частиночка його.

Тож бережи цей світ, будь ласка,
Прийми до серденька свого.

Укладач В. Є. Шербак

Редактор О. К. Карпенко

Відповідальний за випуск Т. А. Жайворонюк

